

ОБУЧЕНИЕТО ПО ИСТОРИЯ В ДИГИТАЛНА СРЕДА – АНАЛИЗ И ПЕРСПЕКТИВИ

Проф. д.н. Костадин Паев

Югозападен университет „Неофит Рилски“

Резюме. За дигиталното обучение се говори отдавна. За съжаление, една нежелана ситуация изведе тази идея на преден план. Историята е предмет с широки възможности за визуализация, който процес заема централно място в дигиталното обучение. Настоящата публикация разглежда някои аспекти на обучението по история в процеса на преход от присъствено обучение към обучение в дигитална среда, на базата на наблюдения и личен опит в продължение на повече от година време.

Ключови думи: обучение по история; дигитална среда; електронни ресурси; визуализация; софтуер за обучение

Уводни думи

През 2007 г. осъществих кратка специализация във Великобритания за приложението на информационните технологии (ИТ) в образованието. По това време комуникационни и образователни платформи като Blackboard, Moodle и други започнаха да набират популярност и в България. Завърнах се, изпълнен с много нови идеи и планове за прилагане на ИТ в обучението на студентите и учениците, но по едни или други причини те не намериха подкрепа и поле за реализация. Наистина, тогава и техническите възможности, и капацитетът на „мрежата“ у нас създаваха известни ограничения за това. За съжаление, една нежелана и драматична ситуация, възникнала през 2020 г., наречена най-общо Covid-19, наложи без алтернатива ИТ да бъдат незабавно въведени в университетите и училищата. Интересите ми към дидактическите аспекти на историята, наблюденията ми върху работата на учители и студенти, съвместната ми работа с тях, както и натрупаният опит през изминалото повече от година време ми дадоха основание да споделя някои свои впечатления и оценки относно реализацията на този процес.

1. Историческото знание като „визуално“ знание

Често пъти при работата ми със студентите съм се убеждавал в правилността на горното твърдение. Така например при изясняването на абстракт-

ното понятие „революция“ винаги съм казвал, че това не е понятие на историческата наука, а понятие на философията, социологията, политологията и други науки. Понятията в историята са конкретни, защото са свързани с конкретни събития и личности. В историята не говорим за „революция“ изобщо, а разглеждаме конкретна революция – било то в Англия, Франция или Русия. Изучаването на всяко подобно събитие неизбежно води до асоциации с конкретни образи на обекти и „герои“ – дали това ще е образът на Кромуел или картината, изобразяваща екзекуцията на Чарлз I, дали ще е шурмът на Бастилията или на Зимния дворец, дали ще е Робеспьер или Ленин, във всеки случай познанието за тези събития и лица придобива визуален характер. Така визуализираме по някакъв начин епизоди от английската, френската или болшевишката революции, за разлика от абстрактното понятие „революция“, което е лишено от конкретно съдържание.

На практика, всяко историческо събитие и обектите и лицата, свързани с него, подлежат на визуализация – по-близка или по-далечна до действителната реалност, а понякога дори и въображаема, но винаги е налице някаква визуална картина на миналото. Особено ценни в това отношение са артефактите и произведенията на изобразителното изкуство с исторически сюжети (вж. Иванова 2014, 259 – 263), а за по-новото време – и документалните фотоси и филми. Художниците често са очевидци на важни исторически събития, а изучаването им чрез художествени творби вместо със „скудни“ текстове може да създаде една по-точна картина на миналото (пак там: 260). Именно тази особеност на историческото знание е най-съществената предпоставка за широкото и ефективно използване на ИТ в обучението по история.

2. Технологии за визуализация на историческото знание

Далеч преди масовото навлизане на ИТ в обучението по история се използват различни нагледни средства на материален носител – исторически карти, произведения на изобразителното изкуство, документални снимки, артефакти, възстановки на обекти и т.н. Днес обаче прехвърлянето им на дигитален носител и достъпът до интернет мрежата създават почти неограничени възможности за тяхното безпроблемно използване. Една от най-често използваните форми е мултимедийната презентация, която през последните години придоби широко разпространение в образованието изобщо (Раев 2008, 73 – 77). Презентации изготвят не само учителите с демонстративна цел, но такива задания се поставят и на учениците с цел развитие на тяхното креативно мислене.

Тази предварителна подготовка и утвърдена вече практика се оказва решаваща за бързото и без особени затруднения „превключване“ от присъствено обучение в клас към онлайн обучение. Появиха се специализирани сайтове,

предлагащи обучение в дигитална среда, включително и по история. *Първо българско виртуално училище „По жицата“* предоставя цялостна програма за дистанционно обучение по български език, литература и история на ученици от всяка точка на света¹⁾. Платформата „Заедно в час“ предлага виртуална разходка в музеи и галерии в София: къщата музей „Иван Вазов“, Националният археологически институт с музей при БАН, Националната галерия „Двореца“, Националната галерия „Квадрат 500“, Музея на социалистическото изкуство, Археологическото ниво на базиликата „Света София“, Националният политехнически музей, Регионалният исторически музей София.

Платформата предлага също виртуална връзка и информация с 9 музея по света. Това са: Британският музей в Лондон, музеят „Гугенхайм“ в Ню Йорк, Националната галерия във Вашингтон, музеят „Орсе“ в Париж, музеят „Пергамон“ в Берлин, Райксмузеум и музеят „Винсент ван Гог“ в Амстердам, галерията „Уфици“ във Флоренция, Националният музей на модерното и съвременното изкуство в Сеул²⁾. Уебсайтът на Британския музей в Лондон предлага атрактивно и удобно меню за обучението по история: визуализацията на експонатите може да бъде заявена хронологически, по отделни континенти и тематично. В хронологически план „линията на времето“ е разделена на 7 секции: 2 000 000, 5000 и 3000 г.пр.Хр., границата между времето преди и след Христа, 500, 1000 и 2000 г.сл.Хр. Другата опция е избор на континент – Африка, Америка, Азия, Европа и Океания, а тематичните варианти са: *изкуство, ежедневието, власт и управление, религия и вяра, търговия и конфликти*³⁾. Посетителят може да избере всички възможни комбинации между тях.

Приложението Google Arts & Culture предлага свободен достъп до богатата колекция на модерното изкуство, както и на световното културно и историческо наследство⁴⁾. Изисква се само регистрация в Google. Въпреки че останалите сайтове са ориентирани предимно към изкуството, там могат да се открият множество произведения с исторически сюжети. Днес, разбира се, повечето световноизвестни музеи и галерии предлагат виртуален тур, но акцентът при обучението по история трябва да бъде върху онези източници, които имат специализирани обучителни програми.

Информацията в тези електронни ресурси е на чужд език, предимно английски, но предвид широката му популярност това не създава толкова сериозни затруднения за ползването им като източници на историческо знание.

Обучение по история в дигитална среда предоставят и някои български издателства. Издателство „Просвета“ предлага електронни учебници по история, съпроводени с богат илюстративен ресурс: видеоуроци с учител, отделно видеоматериали към конкретни теми – 3D възстановки на исторически обекти, възстановки на исторически събития под формата на анимации, тестови задачи и други⁵⁾. Електронни учебници и ресурси предлагат и

издателствата „Анубис“ и „Булвест 2000“⁽⁶⁾, както и образователната онлайн платформа „Уча се“⁽⁷⁾.

3. Софтуерни продукти и методически възможности за обучение

Идеята за използване на модерните комуникационни средства в обучението по история намира теоретична обосновка и практическо приложение още в края на миналия век. Модерните технологии трансформират историческото знание и формират у учениците визуална култура (вж. Раев 2004, 173 – 174 и цит. лит.). Въпреки известния скептицизъм, още тогава изследователите считат, че навлизането на модерните технологии в обучението по история може за някои да изглежда дори футуристично, но рано или късно, то ще стане реалност (Low-Beer 1997, 73 – 74). Появяват се специализирани изследвания по тази тема (Tardiff 1999).

Българската историко-дидактическа наука също не остава чужда на проблема за внедряването на ИТ в обучението по история (Spasov 1998, 6 – 17; Hristova 2002, 58 – 61). Появяват се не само отделни статии, но и цялостни проучвания по темата с теоретична част и методически насоки (Kusheva 2007). Интересът към тази тема през последното десетилетие се засилва. Новите изследвания разглеждат не само чисто методически въпроси, но и технически аспекти на обучението в дигитална среда, в които се изясняват основни понятия като „електронно обучение“, „уеббазирано обучение“, „дигитален ресурс“ (Todorov 2014, 278 – 286), създаването на виртуална среда с технологични средства (Todorov 2016, 34 – 38), използването на индивидуални цифрови устройства и „мобилно учене“ (mobile learning), т.е. възможността да се учи от която е да е точка на планетата (Todorov 2017, 21 – 27). Теорията постепенно навлиза и в практиката. Някои по-изявени учители не само че прилагат придобитите теоретични знания на практика, но и споделят своя опит в тази насока (Ivanova 2017, 181 – 186).

В условията на пандемия МОН въведе като най-масова и лицензирана, с меню на български език, платформата *Microsoft Teams*. Най-общо Платформата предлага синхронно обучение в електронна среда в реално време с възможности за достъп на учениците до електронните учебници с посредничеството на учителя; за анализ и коментари на съответното учебно съдържание и провеждането на беседа върху изучаваната тема. Чрез споделен екран учителят може да експонира различни външни източници в хода на урока. Поддържа се пряк контакт между учителя и учениците чрез аудио и видео връзка, както и с кратки писмени съобщения. Предлагат се различни форми за изпитване и оценяване на учениците чрез задачи, тестове, представяне на презентации и други.

Други образователни платформи, които намират приложение в училищата и университетите, са *Blackboard*, *Moodle*, *Google classroom*, *Docebo*,

Edmodo, Schooler, Ekstep, Cell-Ed, LabXchange, Quizlet и други. Някои от тях имат меню на български език, което значително улеснява работата с учениците.

Според анкета, проведена от *Европейската онлайн платформа за училищно образование*, на тема „Онлайн и дистанционно обучение – резултати“ сред най-важните предимства на тази форма на обучение участниците посочват: *иновации*, т.е. възможността да се експериментира с педагогическата практика (38,5%), *гъвкавост* (33,5 %), *широка гама от инструменти* (30,8 %), *достъпност до материали и ресурси* (27,4 %), *повече самостоятелност и мотивация у учениците* (23,1 %)⁸). Анкетата е проведена още през първите месеци от началото на пандемията (май 2020 г.) сред 4859 анкетирани учители и ученици. Наличието на такива оптимистични оценки, направени по време на най-трудния период на прехода към онлайн обучение, дава основание да се счита, че днес, при натрупания вече опит, неговите поддръжници със сигурност са се увеличили значително.

Заклучение

Когато през далечната 1991 г. прочетох „Третата вълна“ на Алвин Тофлър, където той говори за „електронната къщичка“ и възхода на интернет, въпреки че компютрите вече бяха започнали да навлизат и в нашето ежедневие, перспективите за реализация на идеите му ми изглеждаха толкова далечни, колкото вероятно са изглеждали на хората от XIX в. възможностите за полет до Луната или пътешествие до центъра на Земята, описани в творбите на Жул Верн. Оттогава изминаха само три десетилетия, но това, което днес виждаме около нас, напълно потвърждава прогнозите на Тофлър, направени преди повече от 40 години, когато излиза първото издание на книгата му.

Мудното и понякога затруднено навлизане на ИТ в училище, респективно и в обучението по история, беше ускорено от една неочаквана извънредна ситуация, обхванала целия свят, с която повечето български учители и ученици успяха да се справят. Като учебен предмет, историята попада в групата на най-благогатните сфери на знанието и предлага широки възможности за обучение в дигитална среда. Визуалната същност на историческото познание и наличните технологични средства за реконструкция на „картината на миналото“ са основна предпоставка за това. Налице вече са достатъчно теоретични разработки и практически опит.

Далеч съм от мисълта, че онлайн обучението може скоро да замени изцяло традиционните форми на преподаване, но на скептиците бих казал, че едно е сигурно: ролята и мястото на ИТ в образователния процес все повече и повече ще нарастват и ще разширяват своя обхват, а обучението по история ще бъде едно от най-предпочитаните за тяхното приложение.

БЕЛЕЖКИ:

1. <https://bulgarian-online-school.com/>
2. <https://zaednovchas.bg/distancionno-obuchenie/>
3. <https://britishmuseum.withgoogle.com/>
4. <https://artsandculture.google.com>
5. <https://bg.e-prosveta.bg/ebook/>
6. <https://sales.anubis-bulvest.com/>; <https://bg.izzi.digital/#/>
7. <https://www.ucha.se/>
8. <https://www.schooleducationgateway.eu/bg/pub/viewpoints/surveys/survey-on-online-teaching.htm>

ЛИТЕРАТУРА

- Иванова, В., 2014. Произведенията на изкуството в обучението по история. Едно обещаващо бъдеще. В: *Историята, която усмихва*. София: Парадигма, 259 – 263.
- Иванова, В., 2017. Новите електронни учебници по история. В: *Общество, памет, образование. История и обществени нагласи*. Т. 3. София: Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, 181 – 186.
- Кушева, Р., 2007. *Интернет в обучението по история*. София: Парадигма.
- Low-Beer, A., 1997. *The Council of Europe and School History*. Strasbourg: Council of Europe.
- Паев, К., 2004. *Европейската интеграция и проблемите на историческото образование в България*. Благоевград: Неофит Рилски.
- Паев, К., 2008. *Обучение по история чрез мултимедия*. Диалогът в историята, кн. 19 – 20, 73 – 77.
- Спасов, З., 1998. Учебници, компютър, история. *История*, 6, 6 – 16.
- Tardiff, J., 1999. *The Challenges of the Informational and Communicational Technologies Facing History Teaching*. Strasbourg: Council of Europe.
- Тодоров, Ю., 2014. Електронно обучение и цифрови ресурси. В: *Историята, която усмихва*. София: Парадигма, 278 – 286.
- Тодоров, Ю., 2016. Виртуалното обучение. *Общество, памет, образование. История и обществени нагласи*. Т. 2. София: Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, 34 – 38.
- Тодоров, Ю., 2017. Иновативни методи на учене и обучение в дигитална среда. В: *Общество, памет, образование. История и обществени нагласи*. Т. 3. София: Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, 21 – 27.
- Христова, Г., 2002. „Традиционна“ или „електронна“ история?. *Диалогът в историята* (5), 58 – 61.

Интернет ресурси / Internet resources

- Заедно в час** – <https://zaednovchas.bg/distancionno-obuchenie/> [ZCh – Zaedno v chas]
- КЛЕТ** – Образователна платформа на издателства „Анубис“ и „Булвест 2000“ – <https://bg.izzi.digital/#/> [KLET – Obrazovatelna platforma na izdatelstva „Anubis“ i „Bulvest 2000“]
- Просвета** – Образователна платформа на издателство „Просвета“ – <https://bg.e-prosveta.bg/ebook/> [Prosveta – Obrazovatelna platforma na izdatelstvo „Prosveta“]
- ПБВУ** – *Първо българско виртуално училище „По жицата“* – <https://bulgarian-online-school.com/> [PBVU – Parvo balgarsko virtualno uchilishte „Po zhitsata“]
- Уча се** – Образователна платформа „Уча се“ – <https://www.ucha.se/> [Ucha se – Obrazovatelna platforma „Ucha se“]
- SEG** – School Education Gateway (*Европейска онлайн платформа за училищно образование*) – <https://www.schooleducationgateway.eu/bg/pub/viewpoints/surveys/survey-on-online-teaching.htm>

REFERENCES

- Ivanova, V., 2014. Proizvedeniyata na izkustvoto v obuchenieto po istoria. Edno obeshtavashto badeshte. V: *Istoriyata, koyato usmihva*. Sofia: Paradigma, 259 – 263.
- Ivanova, V., 2017. Novite elektronni uchebnitsi po istoria. *Obshtestvo, pamet, obrazovanie. Istoria i obshtestveni naglasi*. T. 3. Sofia: Istoricheski fakultet na SU „Sv. Kliment Ohridski“, 181 – 186.
- Kusheva, R., 2007. *Internet v obuchenieto po istoria*. Sofia: Paradigma.
- Low-Beer, A., 1997. *The Council of Europe and School History*. Strasbourg: Council of Europe.
- Paev, K., 2004. *Evropeyskata integratsia i problemite na istoricheskoto obrazovanie v Bulgaria*. Blagoevgrad: Neofit Rilski.
- Paev, K., 2008. Obuchenie po istoria chrez multimedia. *Dialogat v istoriyata*, kn. 19 – 20, 73 – 77.
- Spasov, Z., 1998. Uchebnitsi, kompyutar, istoria. *Istoriya-History*, 6, 6 – 16.
- Tardiff, J., 1999. *The Challenges of the Informational and Communicational Technologies Facing History Teaching*. Strasbourg: Council of Europe.
- Todorov, Yu., 2014. Elektronno obuchenie i tsifrovi resursi. *Istoriyata, koyato usmihva*. Sofia: Paradigma, 278 – 286.
- Todorov, Yu., 2016. Virtualното obuchenie. *Obshtestvo, pamet, obrazovanie. Istoria i obshtestveni naglasi*. T. 2. Sofia: Istoricheski fakultet na SU „Sv. Kliment Ohridski“, 34 – 38.

- Todorov, Yu., 2017. Inovativni metodi na uchene i obuchenie v digitalna sreda. V: *Obshtestvo, pamet, obrazovanie. Istoria i obshtestveni naglasi*. T. 3. Sofia: Istoricheski fakultet na SU „Sv. Kliment Ohridski“, 21 – 27.
- Hristova, G., 2002. „Traditsionna“ ili „elektronna“ istoria?. *Dialogat v istoriyata* (5), 58 – 61.

HISTORY TEACHING IN DIGITAL ENVIRONMENT – ANALYSIS AND PERSPECTIVES

Abstract. Digital learning has long been talked about. Unfortunately, an undesirable situation brought this idea to the fore. History is a subject with wide possibilities for visualization, which process occupies a central place in the digital learning. This publication examines some aspects of history teaching in the transformation of the learning process from a present to a digital environment, based on observations and personal experience over a year.

Keywords: history teaching; digital environment; electronic resources; visualization; educational software

✉ **Prof. Kostadin Paev, DSc.**

Publons Researcher ID: Z-2151-2019

Faculty of Law and History
South-West University “Neofit Rilski”

66, Ivan Mihaylov St.

2700 Blagoevgrad, Bulgaria

E-mail: kostapaev@swu.bg